

İRAN DÜŞÜNCE TARİHİ

Editörler: Hakkı Uygur & Abdulla Rexhepi

İRAM
YAYINLARI

İRAM YAYINLARI 01

İran Düşünce Tarihi

Editörler: Hakkı Uygur - Abdulla Rexhepi

Ekim 2019, Ankara

ISBN: 978-605-7559-43-2

Sayfa Tasarımı: Gamze Uçak

Sayfa Düzeni: İRAM

Kapak Tasarımı: Hüseyin Kurt

©İRAM Yayınları Tüm Hakları Saklıdır.

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın. San. • Sertifika No 25744

İvedik Köy Mah. İvedik Cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım: Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx • Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com • <http://www.siyasalkitap.com>

Bu kitabın yayın hakkı İRAM Yayınları'na aittir. Tanıtım amaçlı yapılacak alıntılar dışında hiçbir şekilde çoğaltılamaz, kopya edilemez ve yayımlanamaz.

İRAM Yayınları • Sertifika No 35393

Oğuzlar Mh. 1397. Sk. No: 14 06520 Balgat – ANKARA

Tel: 0(312) 284 55 02 • Faks: 0(312) 284 55 04

e-posta: info@iramcenter.org

<https://www.iramcenter.org>

İRAN

DÜŞÜNCE TARİHİ

Editörler: Hakkı Uygur & Abdulla Rexhepi

İçindekiler

7

Önsöz

13

İslam Öncesi İran'da Dinî Düşünce

Mehmet Alıcı

89

Gazneliler Dönemi Fars Şiirinde Kimlik Meselesi:

Ferruhî-yi Sîstânî Örneği

Turgay Şafak

111

Farsçanın Türk İlim-Sanat Hayatına Tesiri

Şemsettin Şeker

133

İran Düşünce Tarihinde Hurûfluk

Fatih Usluer

155

Modern İnan Kimliğinin İnşasında Dilin Rolü
İsmail Söylemez

189

İnan'da Şii Siyasi Düşüncenin Evrimi
Hakkı Uygur

241

İnan'da Yeni Kelam Düşüncesi ve Önemli Temsilcileri
Abdulla Rexhepi

271

İranşehri Milliyetçiliđi ve Çağdaş İnanlı Entelektüeller:
Seyyid Cevâd Tabâtabâi Örneği
Meysam Badamchi

317

İnan Soluna Dair Mülâhazalar
Mohammed Reza Nikfar

347

Felsefi Oksidentalizm: İnan'da Heidegger Algısı ve
Bir "Ontolojik Öteki" İnşası
Heydar Shadi

379

Yazar Özgeçmişleri

383

Dizin

Önsöz

İran düşünce tarihi, birbiriyle etkileşen muhtelif siyasi, dinî ve kültürel unsurları içinde barındıran uzunca bir zaman kesitine işaret eder. Söz konusu süre zarfında bu unsurlardan bazıları etkisini yitirirken bazı temel inanç ya da düşünce içerikleri şekil değiştirerek de olsa varlığını sürdürür. İyilik ve kötülük arasındaki ikilem ya da ateş ve kan gibi unsurların farklı din ve kültürler altında varlıklarını devam ettirmeleri bu duruma örnek verilebilir. Yine güçlü bir teolojik hiyerarşi geleneğinin ve ruhbanlık kurumunun farklı kültürel formlarda söz konusu coğrafyadaki varlığını sürdürmesi de süreklilik unsurlarına örnek olarak gösterilebilir.

Özellikle İslam sonrası dönemlerde bugün İran adı verilen coğrafyanın¹ düşünce hayatında oldukça merkezî bir rolü olmuştur. Gazâlî, İbn-i Sinâ, Râzî, Fârâbî, Mevlânâ gibi klasik İslam düşüncesinin önde gelen birçok ismi ya bu coğrafyada ve doğal nüfuz alanı içindeki Büyük Horasan gibi alanlarda yaşamış ya da buralardaki ekollerden etkilenmiştir. Ülkenin yaygın olarak On İki İmam Şîliği'ne geçmesiyle birlikte de düşünce hayatındaki canlılık eskisi kadar olmasa da sürmüş özellikle Safevîler dö-

¹ 1935 yılında resmen İran olarak adlandırılmaya başlayan bir ulus devletten çok bugün Farsçanın yaygın olarak konuşulduğu, Afganistan ve Tacikistan'ın bir bölümünü de içeren geniş alan kastedilmiştir.

minde Molla Sadrâ ya da Mir Damad gibi parlak isimler teolojik düşünce alanına önemli katkılarda bulunmuştur.

Meseleye bizim açımızdan bakıldığında aslında İran tarihi bilhassa bin yıllık geniş bir süre için aynı zamanda Türk tarihi de sayılabilir. Yine de mezkûr süre içinde Türk siyasi ve askerî elitlerin yönetimindeki İran'a dair akademik çalışmalar ne yazık ki istenen seviyede değildir. İran ile ilgili bilimsel araştırmalardaki boşluklar düşünce tarihi ile sınırlı olmamasına rağmen İRAM olarak ilk kitap çalışmamızı bu konuya hasretmemizin nedeni düşünce tarihinin farklı siyasi, ekonomik ve kültürel çalışmaların temelini oluşturduğu konusundaki kanaatimizdir.

Türkçe literatürde ilk olan bu eser alanda öncü olmanın getirdiği zorlukları yakından tecrübe etmek zorunda kalmıştır. Türk ve yabancı akademisyenlerin konuyla doğrudan irtibatlı çalışmalarının az olması, yine ülkemizdeki İran çalışmalarının siyasi tarih ya da klasik edebiyat üzerinde yoğunlaşmış olması bu zorlukların başında gelmiştir. Bölümlerin birçoğunun yabancı dillerde kaleme alınması da ayrı bir zorluk teşkil etmiştir. Bununla birlikte alanında değerli isimlerin kaleme aldığı on bölümden oluşan eserimizin İran düşünce tarihine dair kapsamlı bir çerçeve sunmayı başardığına inanıyoruz.

Mümkün olduğunca tarihsel kronolojiyi esas alarak sıraladığımız bölümlerin ilkinde Mehmet Alıcı etkileri sonraki dönemlerde de görülebilen İslam öncesi İran'daki dinî düşünceyi inceledi. Bu bölümün temel konusu Pers medeniyetinin siyasi tarihine paralel olarak gelişen ve devlet inşasında yadsınamaz bir katkısı ve etkisi olan dinî geleneğin tarihî-teolojik seyridir. Bölümde söz konusu medeniyetin asli dinî yapısını oluşturan Mecûsî geleneğinin tarihî süreç içerisinde geçirdiği evrelere ve karşılaştığı dinî geleneklere temas edilmiştir. Ayrıca İran din tarihinin asli unsuru olan Mecûsilik hakkında temel öğretilere de yer verilmiştir. Özellikle bu geleneğini kurumsal bir yapıya kavuşma çabasında olduğu ve devlet teşkilatında söz sahibi olmaya çalıştığı Sâsânî İmparatorluğunun kuruluş aşamasında karşı karşıya kaldığı Maniheizm'in temel savları da bu kapsamli makalede ele alınan konular arasındadır.

Turgay Şafak, Gazneliler dönemi Fars şiirinde kimlik meselesini Ferruhî-yi Sîstânî örneği üzerinden mercek altına aldı.

Yazar özellikle modern İran kimliğinin oluşumunda kendisine sıklıkla atıfta bulunulan Gazneli şair Firdevsî'nin ve *Şehnâme*'sinin oynadığı rolü göz önüne alarak aynı dönemdeki şairlerin kimlik algısını inceledi. Bu bölümde kimliği belirleyen unsurun ne olduğu sorusuna yanıt verilmeye çalışılmış, aynı zamanda edebiyatın kimlikle ilişkisi de incelenmiştir. Ferruhî-yi Sîstânî'den ve Firdevsî'den beyitler orijinali ve tercümesi ile birlikte sunulmuştur. Ferruhî *Divanı*'nda "Türk" kelimesinin kullanımı da ayrıca bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde Şemsettin Şeker, klasik İran düşüncesinde Sünnî kaynakların ehemmiyeti ve Farsçanın Türk ilim-sanat hayatına tesirini kaleme almıştır. Bu bölümde özellikle Osmanlı döneminde camilerde okutulan Farsça eserlere odaklanılmıştır. Ayrıca ilmiye sınıfının Farsça ile ilişkisi, *Mesnevî* ve Mevlevîlik ve 19. yüzyılda okutulan eserler üzerine derin bir analiz yapılmıştır.

Kitabın sonraki bölümünü Fatih Usluer tarafından kaleme alınan *İran Düşünce Tarihinde Hurûfluk* başlığı oluşturmaktadır. Klasik İran düşüncesinin önemli bir ayağını oluşturan mistisizm ve Bâtînlilik akımlarının da önde gelen temsilcilerinden kabul edilebilecek Fazlullah Esterâbâdî'nin (1340-1394) düşünsel yolculuğunun şiirsel bir dille ifade edildiği bu bölümde zamanın yaşam tarzına dair ipuçları verilmiş, Hurûfliğin Fazlullah'ın ölümünden sonraki evrimi de incelenmiştir.

Beşinci bölümde İsmail Söylemez modern İran kimliğinin inşasında Farsçanın rolünü masaya yatırmıştır. İran'ın ulus devlet olma sürecinde Farsçanın yerinin incelendiği bu makalede Fars kimliğinin tarihsel süreci ve özellikle 1925 sonrasında uygulanmaya başlanan milliyetçi devlet politikalarının üzerinde durulmuştur. Modernleşme sürecinde birçok ülkede olduğu gibi İran'da da bir ulus kimliği inşa etme adına dilin bir araç olarak kullanıldığı ve kurgulandığı vurgulanmıştır.

Altıncı bölümde Hakkı Uygur, İran'da Şîî siyasi düşüncenin evrimini kaleme almıştır. Bu bölümde Şîîliğin doğuşu, farklı alt mezheplerinin ortaya çıkışı, İsnâaşeriyye (On İki İmam Şîâsı) fırkasının diğer Şîî grupların arasından sivirmeye başlaması gibi tarihî arka plan sunulmuş, ardından Safevîlik sonrası İran'da resmî mezhep hâline gelen ekolün gün geçtikte belirginleşen

düşünsel/siyasî serüveni aktarılmıştır. Şiîliğin modern dönemdeki serüvenin aslında mezhebî faktörlerin siyasal-tarihsel gelişmelerle etkileşiminin bir sonucu olduğuna dikkat çekilmiştir. Yazar günümüzdeki bölgesel gelişmeleri göz önünde tutarak Velâyet-i Fakih ya da İslam Cumhuriyeti gibi kavramların neye tekabül ettiğini açıklamaya çalışmıştır.

Abdulla Rexhepi, İran'da yeni kelim düşünce ve önemli temsilcilerini anlattığı yedinci bölümde günümüz İran'ında akademik çevrelerde ve basında çokça tartışılan modern teoloji anlayışının çerçevesini çizerek bazı önemli düşünürlerin bu anlayışa katkılarını ele almıştır.

Meysam Badamchi, modern İran milliyetçiliğinde önemli bir yer tutan "İranşehri" milliyetçiliğini ve çağdaş İranlı entelektüelleri Seyyid Cevad Tabatabai örneği üzerinden anlatmıştır. Burada Tabatabai'nin Avrupa'dan İran'a döndüğü zamanlardaki eserlerinden örnekler verilerek bu İranlı aydının özcü milliyetçilik ve İranşehri siyaset düşüncesinin asıl nüvesini oluşturup oluşturmadığı tartışılmıştır. Sonrasında Tabatabai'nin İran'da *çokluk içinde birlik* konusuna Hegelci yaklaşımı ve onu müteakip İran'daki azınlıklar ve dillerinin yeri konusuna değinilmiştir. Bu bölüm Tabatabai'nin muhafazakârlığını ve İranşehri düşüncesinin liberalizm ile ilişkisini inceleyerek sona ermektedir.

Dokuzuncu bölümde Mohammad Reza Nikfar, İran'da solun tarihine ve düşünce yapısına değinmiştir. Bölüm genel olarak İran'daki sol düşüncenin tarihsel süreci içinde karşılaştığı sorunları ve bunların klasik dönem düşüncesine uzanan köklerini incelemektedir. Odak noktasında adalet kavramı, İran'da devletçi düşüncenin köklülüğü ile İran'ın solcu çevrelerinde yoğun olarak tartışılan entelektüel meseleler bulunmaktadır.

Heydar Shadi'nin Türkçe literatürde büyük bir eksiklik olan *felsefi oksidentalizm* üzerine hazırladığı bu bölümde esas olarak Ahmed Fardid ve Reza Davari'nin çalışmalarından yola çıkılarak felsefi oksidentalizmin bir tanımı yapılmış ve tarihsel süreçte bu düşüncenin geçirdiği evrim incelenmiştir. Ayrıca İran'daki oksidentalizm tartışmalarında Heidegger ve Henry Corbin'in rolü ve Abdülkerim Surûş'un eleştirileri derinlemesine analiz edilmiştir.

Son olarak elinizdeki eserin ortak editörü olan ve yıllardır Türkçede böyle bir kitabın eksikliğini vurgulayan dostum Abdulla Rexhepi'ye özellikle teşekkür ediyorum. Yine elinizdeki çalışmada en az editörler kadar katkısı bulunan İRAM'ın emektaşlarından Umut Aydın özverili çabaları, dikkatli okumaları ve yerinde müdahaleleri nedeniyle teşekkürü hak ediyor. Aynı şekilde kitabın yayına hazırlanmasındaki çabalarından dolayı Hasret Karalı'ye ve dizini hazırlamadaki titizliğinden dolayı Zühre Nur Pehlivan'a teşekkür borçluyum. Mehmet Alıcı ve Turgay Şafak'a da kitabın son aşamasındaki destekleri için müteşekkirim. Nihayet, kitap projemize destek veren ve İRAM'ın faaliyetlerini her daim destekleyen Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına (YİTİB) teşekkürü borç biliyorum. Çalışmanın Türkçe literatürde önemli bir boşluğu doldurmasını ve daha nitelikli araştırmalara katkı sağlamasını umuyorum.

Hakkı Uygur
Ankara 2019

Dizin

- 1953 Darbesi 216, 332
1979 İslam Devrimi 221, 223, 228, 242, 337, 373
- A
- Abbâsî: ~ Devleti 198, 200; ~ dönemi 207; ~ halifeleri 194; ~ hilafeti 197, 205, 283; ~ler 197, 202, 205, 283
- ABD 219, 231, 232, 233, 265
- Abdülhamid, II. 129
- Abdülkadir Geylani 121
- Abdullah b. Yusuf Hasirî 104
- Abdullah b. Zübeyr 193
- Abdullah Cevâdî-Âmülî 261
- Abdürresulî, Ali 94
- Academie Française 170
- acem 91, 94, 95, 96, 174, 194, 195
- adalet kavramı 317
- Âdem 69, 70, 71, 146
- Adur: ~ Burzen-Mihr 54; ~ Farnbag 54; ~ Guşnasp 54
- aeon 67
- Afganistan 100, 186, 209, 234, 285
- Afşar 209
- Ahbârî: ~ ekol 211; ~ler 211; ~lik 211
- a'hd 362
- ahiret 51, 52, 151, 245, 260
- Ahmed b. Hasan Meymendî 106
- Ahmedî, Hamid 290
- Ahmed-i Lor 143
- Ahmedinejad 157, 262
- Ahmed Râşid Efendi 128
- Ahmedzâde, Mesûd 338
- Ahura Mazda 15, 19, 20, 22, 23, 32, 33, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 298
- airyanem vaējō 15
- Aivisruthrem 56
- Akamenid 14, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 38, 42, 54, 60, 280, 352; ~ İmparatorluğu 16, 17, 18, 42, 280
- Ak Devrim 217, 219
- Akkoyunlular 143
- Ak mülük Firuzkuhi 140
- Alamut Kalesi 201
- alfabe değişikliği 174
- Âl-i Ahmed 350, 351, 352, 354, 355, 356, 361, 371
- Ali b. el-Fazl b. Ahmed 103
- Ali b. Muhammed es-Semerrî 200
- Ali b. Mûsâ 195, 198, 199, 217
- Hz. Ali 190, 191, 193, 195, 196, 207, 209, 244
- Ali Müeyyed 140
- Ali Şîliğî 220
- Aliyyü'l-A'lâ 142, 144, 152
- Alıncak 134, 142, 143

- Allah'ın: ~ iradesi 193; ~ sıfatları 242, 243; ~ zatı 244
 Allâme Hillî 202, 203
 Allâme Meclîsî 207
 Allâme Tabâtabâi 250, 359
 Allâvî, İyad 232
 allgemeine klasse 324
 Alman: ~ felsefesi 359; ~ca 167; ~ya 157, 162, 164, 167, 169, 176, 177, 179, 303, 333, 360; ~ya ulusçuluğu 162
 alt: ~ etnisite dilleri 185; ~kültür ağızları 185
 altıncı imam 194
 Amerika 304, 332
 Ameşa Spentalar 52
 Amr b. Ubeyd 243
 Amuderya Irmağı 100
 Anadolu 17, 145, 150, 151, 152, 209, 210
 Anahita 15, 20, 22, 47, 49
 Anderson 155, 290, 291
 Anglo: ~İran Petrol Şirketi 353; ~Sakson 39, 257
 Angra Mainyu 45, 48, 50
 Antakya 26
 Arafat, Yaser 221
 Aramice 21, 28
 Arap 41, 90, 94, 95, 96, 103, 104, 123, 130, 146, 172, 176, 185, 194, 204, 205, 206, 207, 208, 221, 222, 223, 224, 233, 234, 255, 258, 274, 276, 283, 284; ~ Baharı 233; ~ça 64, 112, 116, 157, 171, 173, 174, 175, 178, 179, 180, 181, 182, 185, 255, 274, 278, 299; ~ fatihler 194; ~ harfleri 176; ~ kabileler 41; ~ kimliği 205; ~ların hâkimiyeti 273; ~ olmayanlar 94; ~ saldırıları 274, 283; ~ Şiliği 224
 Ardahang 66
 Ardâvirâf 51, 58
 Ardeşir, I. 15, 24, 25, 26, 39
 Ardeşir-i Bâbekân 306
 Aristo 265
 arı dil 173, 185; ~ciler 186; ~ oluştur- ma süreci 185; ~ politikaları 173; ~ projesi 176
 arınma (bareşnom) ritüeli 47, 58
 Arkon 69
 Arsaces, I. 21
 Arsakid 14, 21, 38, 60
 Artazerkses, II. 20
 Aryan 14, 15, 16, 176, 181, 183; ~ ırkı 176; ~izm 176, 179
 Aryanem Vaejah 15
 Aşa 45, 52, 55
 Aşavan 38, 55
 ashab-ı i'rz 137
 aşiret 205, 281, 317
 Âşık Paşa 120
 askerî terminoloji 179
 asketik 62
 Asya 60, 61, 65, 150, 176, 370
 Ata Melik Cüveyni 279
 Atatürk 299
 ateş altarı 22, 24, 54
 ateşperest 40
 Athravan 52, 53
 Attâr, Feridüddin 111, 112, 120, 121
 Aufheben 331
 Aufhebung 323
 äußere Vermittlung 338
 Avesta 15, 18, 21, 22, 25, 31, 33, 34, 35, 39, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 57, 59; ~ edebiyatı 15, 18, 48, 49; ~ külliyyatı 25, 46, 48
 Ayathrima 57
 Âyetullah Ali Sistâni 224
 Âyetullah Burûcerdi 216, 217, 219, 250, 340, 351
 Âyetullah Ebü'l-Kâsım Kâşânî 216, 340
 Âyetullah el-Uzmâ 253
 Âyetullah Hac Mirza Ali 251
 Âyetullah Hoyî 222, 224
 Âyetullah Humeyni 212, 213, 217218, 219, 220, 221, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 250, 253, 257, 322, 334, 339, 341, 358, 359, 373
 Âyetullah Muntazerî 221, 226, 227
 Âyetullah Şeriatmedârî 217, 226
 Âyetullah Tâlekânî 250
 ay takvimi 169
 Azerbaycan 149, 157, 183, 299, 328, 337; ~ Türkçesi 157, 299

B

Baas: ~ Partisi 232; ~çılık ideolojisi 233
 baba Rıza Şah dönemi 216
 Babil 17, 18, 21, 22, 62, 63, 294
 Bağdat 63, 143, 145, 195, 202, 204, 205, 208, 232
 Bahayi 181
 Bahreyn 208, 223, 232
 Bakü 134, 141, 142, 147
 Balkanlar 38, 151
 Barth, Karl 253
 Bashir 135
 Bask 166; ~ça 167
 Basra 215, 243
 Batı Avrupa 162, 164, 166, 323; ~ modernleşmesi 162
 Batı: ~ bilimleri 249; ~çarpılmışı 348; ~çılık 358; ~ dışı gelenekler 349; ~ dünyası 39; ~ emperyalizmi 351; ~ felsefesi 251, 347, 355, 374; ~ İran coğrafyası 42; ~ kültürü 352, 354; ~ılışma 168, 353, 355, 356, 357, 358batıl inanç 150
 Bâtınlık 198, 208
 Batlamyus 260
 Bâyezîd-i Bistâmî 152
 Bayezid, II. 119
 bedâ 198
 bedenlenme 73
 bedevi tıbbî 260
 Bedir Tugayları 221, 230
 Behbehânî 211
 Behram, I. 27, 64
 Bektaşî 120, 152; ~ler 152; ~lik 114
 Beluçça 157
 Bereketzâde, İsmail Hakkı 119
 Bergman, Ingmar 371
 beş emir ve üç mühür kuralı 73
 Beyazıt 114
 bezehgâr 31
 bilimi yerleştirme 299
 Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 299
 Birleşik Arap Emirlikleri 234
 el-Bîrûnî 16, 175
 Bistam 134, 138, 139
 Bizans 23, 31

Böcüzâde Süleyman 115

Böğü Han 65
 bölgesel dil 166, 167
 Braman (Hindu) 28
 Buda 26, 72
 Budizm 26, 60, 63, 75, 264, 349
 Burucerd 134
 Burücerdî, Mehrzâd 351
 Büveyhîler 202, 204, 208; ~ dönemi 204
 Büveyhoğulları 202, 204, 283
 büyük gaybet 202, 204
 Büyük Selçuklular 208

C

Ca'ferî 199, 200, 204; ~ ekolü 199; ~lik 194, 199, 224; ~ ulemâ 200
 Ca'fer-i Sâdik 195, 196, 197, 198, 207
 cahiliyye dönemi 206
 caize 91
 Cambyses 17, 294
 cami dersleri 113, 116
 Camp David Anlaşması 220
 Camus 371
 Carlton Üniversitesi 290
 Cebel-i Âmil 208
 cebr 242, 245
 Cebrail 260
 Cehmiyye 242
 Celâl 350, 351
 Celaleddîn ed-Devvânî 112
 Celâleddîn-i Rûmî 120, 121, 257
 Celayirliler 143
 Cemşid Gali 139
 ceset parçalayıcıları 58
 Cevdet Paşa 115, 126, 127
 Cezayir Anlaşması 230
 Cezenî, Bijan 333, 340
 Cezire 194
 Chicago Üniversitesi 257
 Cihangir Mirza 139
 Corbin, Henry 272, 312, 349, 359, 360
 Corrado, Mark 359
 cuma namazı 203, 211, 219
 Cüneyd-i Bağdâdî 152
 Cyrus, I. 16
 Cyrus, II. 17, 18, 19

Ç

Çağâniyân 94, 97
 Çaldıran 209, 281
 Çelebi, Ahmed 232
 Çiğil 102
 Çin 14, 38, 61, 65, 106, 107, 293, 294,
 295, 352
 çok kültürlülük 296, 309, 312
 çoklukta birlik 301; ~ kuramı 297, 300

D

Dabaşî 227
 dâd 320
 Dahme 58
 dâî' 209
 Damgan 134, 139
 Dara-yı Darayan 23
 Darius, I. 17, 19, 54
 Darius, III. 21
 dâru'l-emân 135
 darü'l-fünûn 128, 353, 356
 darü'l-harp 349
 daru'l-muallimîn 178

Daryuş 294

Dava Partisi 223, 231
 Dâverî 276, 348, 350, 352, 355, 356,
 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368,
 369, 371, 372

Dâye 278

DEAŞ 235, 283

Debâşî, Hamîd 350

Dede Korkut 299

Deri Farsçası 299

devrim: ~ ihracı 230; ~ Muhafızları
 Komutanları 231; ~ci devlet 331; ~
 güçler 326; ~ hükûmet 324; ~ parti
 324; ~ sol 319

Deylem 103

Dihkân 32, 34, 93, 103

Dihlevî, Şah Veliyyullah 246

dil: ~ birliği 167, 171; ~in belleği 160;
 ~ mühendisliği 173; ~ planlamaları
 170; ~ planlaması 158, 161, 172, 173;
 ~ reformu 184; ~ Terbiyesi Bürosu
 167; ~ ve ulus ilişkisi 160

Dilthey, Wilhelm 253

din: ~ adamı sınıfı 33, 34; ~ adamları
 29, 32, 41, 46, 50, 53, 58, 72, 74, 214,
 250, 268, 295, 326, 335, 353; ~devlet
 birlikteliği 29; ~ devleti 261; ~ dili
 50, 185; ~ felsefesi 248, 264
 dinî: ~ cemaat okulları 180; ~
 çoğulculuk 261; ~ entelektüalizm
 261, 264; ~ fetvalar 229; ~ içerikli
 bayramlar 57

Divler 47, 51

Diz-i Nibişt 21

dışsal: ~ dil planlaması 182; ~ planla-
 ma 158, 173

Doğu: ~ imparatorlukları 205; ~ İran
 42; ~ ve Afrika Çalışmaları Okulu
 353

Drug/Druj 55

Drugvent 55

düalite 55

dua metinleri 53

Dugin, Aleksandr 374

Duke Üniversitesi 265

E

Ebu Ali Hasanek Vezir 104

Ebubekir b. Sa'd Zengî 322

Hz. Ebubekir 191

Ebû Eyyûb el-Ensârî 102

Ebû Hanîfe 243

Ebulfazl Hatîbî 92

Ebu'l-Hasan Ali b. Culuğ 93

Ebu'l-Hasan Ali b. el-Fazl bin Ahmed
 103

Ebu'l-Hasan el-Eş'arî 243

Ebu'l-Kâsım Fenâyî 268

Ebu'l-Kasım Firdevsî 274

Ebu Mansûr Muhammed el-Mâturîdî
 243

Ebu Müslim Horasani 195, 197

Ebû Süfyan 191

Ebu Yakub 102, 103

Ebû Zer el-Gfârî 218

Efdalüddîn Turke 136

Efgânî, Cemâleddîn 128, 246, 250

Eflatun 303, 311

Egaliteryanizm 266

- Eğitim Bakanlığı 167, 171, 178, 180, 181
 Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü 184
 Ehl-i: ~ aşk 118; ~ Sünnet 196, 227
 Ehl-i Beyt 191, 192, 193, 194, 195, 196, 207, 234; ~ imamları 194; ~ türbeleri 234
 Ehrimen 50, 51, 55, 298
 Eikon 66
 Ekim Devrimi 319, 336
 Elamlılar 17
 Elburz sıradağları 100
 Elling, Christian 290
 Elymais şehri 23
 Emel Hareketi 223
 Emevî: ~ halifeleri 193; ~ karşıtı söylemler 195; ~ler 194, 195, 196, 205, 236; ~ler dönemi 194; ~ yönetimi 192, 194
 Emir Ali Damgâni 138
 Emir Bistam 138, 139
 Emir Bozorg 139
 Emir Ebu Yakub Azduddevle Yusuf b. Nâsırdüddin 103
 Emir Eygü 138, 140
 Emir Ferruh Kebendî 138
 Emir Gıyaseddin 143, 144, 145, 149
 Emir Hüsrev 111
 Emir Mübarek Şah 138
 Emir Nurullah 143, 144, 145, 148
 Emir Şahi Sebzevarî 140
 Emir Yusuf b. Nasırüddin 107
 Emir Yusuf Sipehsalar 107
 Emirzâde Muhammed Kandeharî 139
 Emir Zekeriyya 137
 Emir Zeyrek 139
 Encomen-i Âsar-i Millî 169
 Enderz 36
 Enuşirvan 33, 34, 98, 307
 Êr(ân) 15
 Êrânân 25
 Êrânşahr 16
 Êrân-Wêz 15
 Erbaîn 149, 232
 Erbilli Esad Efendi 118
 Erdebil 209
 Erjeng-i Mani 66
 Erzurumlu Şeyh Abdürrezzâk İlmî Efendi 128
 Eski: ~ Avestaca 46; ~ Farsça 15; ~ Kelam 247, 248
 Esterâbâd 134, 147
 Esterâbâdi, Ali Semâ'î 142
 Esterâbâdi, Fazlullah 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 214, 215
 Eş'ariler 243, 244, 245
 Eş'arilik 243
 Eş'ariyye 242, 243, 244, 245
 etnik: ~ azınlıklar 292; ~ milliyetçiler 292
 Eyüp Camii 128
 F
 Fahreddin Şâdmân 353
 Fahrüddeve Ebu'l-Muzaffer Ahmed b. Muhammed-i Çağâni 94
 Fahrüddin er-Râzi 244
 Fârâbi 260, 275
 Fars: ~ askerleri 206; ~ devlet gelenekleri 205; ~ edebiyatı 90, 111, 123, 274, 280, 335; ~ etnisitesi 155, 157; ~ İmparatorluğu 194, 206; ~ kültürü 90; ~laştırma 162, 170; ~ mitolojisi 206; ~ Şii hadis âlimleri 207; ~ Şiileri 207; ~ şiiri 207, 278; ~ şovenizmi 176; ~ ulusçuluğu 170; ~ ulusu 174
 Farsça 90, 91, 94, 102, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 130, 157, 161, 163, 169, 170, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 274, 277, 292, 296, 299, 300, 301, 312, 313; ~ dil devrimi 179; ~ dil kurumu 185; ~ kursları 181; ~laştırma 181; ~nın sürekliliği 278; ~ siyasetname 274
 Fatih Sultan Mehmed 111, 112
 Fatih Camii 114, 118, 119, 125, 128
 Fâtımî Devleti 201
 Faux col-ian 354
 Fazlullah b. Rûzbihân el-Huncî 275
 Fazullah, Hüseyin 225

felsefi oksidentalizm 349, 350, 356, 374
 ferang-maabi 354
 Ferid, Ahmed 306, 347, 350, 351, 356, 374
 Ferhengistân 158, 163, 168, 170, 176, 177, 178, 179, 185, 186
 Feridüddin Attâr 112, 120, 121
 Feridün 97, 98
 Feridun b. Ahmed Sipehsalar 112
 Ferruhî 89, 93, 94, 96, 97, 99, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 111
 Ferudun (Thraetaona) 20
 Feth Ali Şah 212, 213
 fetva makamı 311
 Feyzi 112, 116, 117, 123
 Filistin 29, 221; ~ Kurtuluş Örgütü 221; ~ Meydanı 221
 Firdevsî 90, 91, 92, 93, 100, 108, 156, 157, 163, 169, 174, 176, 206, 274, 278, 321
 Fishman 172
 Flamanca 167
 fokoli 354
 Foucault 159, 296
 Fransa 157, 162, 164, 166, 167, 183, 284, 300, 332, 333, 359, 360; ~ Akademi 167; ~ milleti 284
 fraşegird 51, 59
 Fravahar 19
 Frenkleşme 355
 Fuller, Graham 222

G

Gadamer: ~, Hans-Georg 253; ~ Hermenötüğü 255
 gadir-i hum hadisesi 191
 gâh 56, 127
 Gahanbar 57
 Ganj-i Şapigan 21
 garbzede 348, 358, 359, 373; ~gi 351, 355, 357; ~lik 352, 358, 359
 Gatha 38, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 52, 53, 59
 Gavrud Kalesi 134, 138
 gaybet 198, 200, 201, 203, 204, 209, 210, 211, 212, 218, 219, 224, 226

Gazneli: ~ Devleti 94, 108; ~ler 89, 93, 96, 111, 112; ~ Mahmud 92, 106; ~ sultanlar 94
 gebr 40
 Gelibolulu Hoca 118
 getig (maddi) 51, 55
 Gilan 134, 138, 195, 202, 328, 332, 337
 Gilekçe 157
 Gilson, Etienne 359
 Gilvânî, Hasan Muhaddisî 305
 giv 100
 gnosis 71, 72, 76
 Gnostik 13, 26, 60, 67, 70
 Gramsci, Antonio 324
 Grek: ~ efsaneleri 21; ~ kültürü 21, 22; ~ tanrıları 21, 23
 Gülistan anlaşması 211
 Güney Çin 61
 Güney Mezopotamya 62

H

Hâce Bayezid Damgâni 137
 Hâce Cemaleddin 138, 140
 Hâce Ebubekr Hasirî 106
 Hâce Ebu Sehl Debir Abdullah b. Ahmed b. Lekşen 105
 Hâce Efdalüddin 148
 Hâce Sadrüddin Turke 135, 148
 Hacı Muhammed Kumî 134
 Hâfız 111, 112, 116, 117, 118, 122, 123, 124, 125, 145, 169, 176, 279, 348
 Halaçça 157
 Halef es-Saffar 93
 Halet Efendi 126
 Halid İslambuli 221
 Halife Yezîd 191
 Halkın Mücahitleri 218, 230, 339
 Halvetî 152
 Hamas 234
 Hamaspathmedya 57
 Hanefî, Hasan 352
 Hanefî mezhebi 196
 Han-i Merv 353
 Harezmi 134
 Harran 194
 Harvard Üniversitesi 257
 Hasan Askerî 200

- Hz. Hasan 191, 196
 Hasan Kadı Murâdi 297
 Haşhaşiler 201
 Haşimî 249
 haşiye 113
 Haug 39, 44
 Havan 56
 Havva 70
 Haydar 208, 209, 275
 Hazar kıyısı 329
 Hazret-i Emir Bozorg 139
 Hegel 271, 273, 276, 277, 293, 294,
 295, 296, 298, 302, 303, 304, 305, 312,
 313, 318, 321, 322, 323; ~ci çoklukta
 birlik düşüncesi 298; ~ci yaklaşım
 271; ~ diyalektiği 298; ~ felsefesi
 298, 303
 Heidegger 159, 347, 348, 349, 350,
 351, 352, 356, 357, 359, 360, 361, 362,
 364, 370, 372, 373, 374; ~ciler 257;
 ~'in felsefesi 359; ~ ontolojisi 349
 Hekim, Muhsin 223
 Helenistik: ~ dünya 21; ~ düşünce 14;
 ~ etkileşim 23
 Helenleşme süreci 23
 Helios 23
 Heracles 23
 Herder 166, 288
 hermenötik 254, 255
 Hezar Cerib 134
 Hezarsb Kalesi 105
 Hicab 251
 Hicri Kameri Takvim 169
 hikmet-i işrâk 278
 Hind 15, 17, 21, 24, 26, 29, 35, 39, 40,
 63, 72; ~ alt kıtası 39; ~Avrupa 15;
 ~ düşünce geleneği 35; ~ havzası
 21; ~ sınırları 17
 Hindistan 38, 40, 103, 209, 214, 222,
 246
 Hinduizm 264
 Hint 111, 176, 194, 206, 293, 294, 295;
 ~-Aryan 176; ~-Avrupa dilleri 176;
 ~çe 175; ~ düşünce ve mistisizm
 ekolleri 194; ~ kıtası 111
 Hirbedân Hirbed 25
 Hitler 177, 294
 Hizbullah-İsrail çatışması 232
 Hobsbawn 291
 Hoca Hüsameddin Efendi 127, 128
 Hoca Neş'et 127
 Hoca Şevket Efendi 119
 Hoca Yunus Vehbi Efendi 128
 Horasan 139, 140, 149, 194, 197, 199,
 201, 204, 208, 243, 337
 Horde Avesta 46, 47
 Hristiyan 30, 61, 62, 64, 69, 284, 352,
 353; ~ İmparatorluğu 284; ~lar 28,
 29, 35; ~lık 26, 29, 31, 38, 50, 60, 63,
 75; ~ metinleri 61; ~ misyonerler 30;
 ~ teolojisi 352
 Huda-perestân-i sosyalist 218
 Hüdâvend-i Mülûk-i Arab ü Acem
 94
 hudus 243
 Huhta 55
 Hûlagu 207
 Hulefâ-yı Râşidîn dönemi 190
 Humata 55
 humus 203, 219
 Hurûfî 133, 144, 145, 146, 149, 150,
 151, 152; ~ Dergâhı 151; ~ dervişleri
 149
 hurûf-u mukattaat 134
 Huşeng (Haoshiyangha) 20
 Hüseyin Avni Paşa 129
 Hz. Hüseyin 191, 192, 193, 196, 198
 hüseyniyeler 340
 Hüsrev, I. 33, 34, 35, 36
 Hüsrev-i Acem 94
 Huzistan 230, 337
 Hvarşta 55
 I
 Irak 135, 149, 192, 197, 215, 216, 219,
 221, 222, 223, 224, 225, 230, 231, 232,
 233, 234, 235, 285
 II. Dünya Savaşı 216
 II. Meşrutiyet 120
 I. Dünya Savaşı 216
 İ
 İbn-i Bâbaveyh el-Kummi 204
 İbn-i Fazlullah Ubeydi 137

İbn-i Haldun 260
 İbn-i İsfendiyâr 25
 İbn-i Kesîr 283
 İbn-i Rüşd 275
 İbn-i Şehrâşûb 207
 İbn-i Sînâ 175, 251, 260, 275, 357, 363
 İbnü'l-Â'râbi 120, 257, 260, 348
 İbnü'l-Fâriz 124
 İbnü'l-Mükaffâ' 274
 iç savaş 234
 içsel planlama 158, 171, 173
 ihtida süreci 30
 ihtiyar 242
 İhvânü's-Safâ 194
 İkinci Dünya Savaşı 303
 İkinci Velid 196
 ikinci dersleri 113
 ilahî tayin 192, 196
 İmam Askerî 207
 imâmet 189, 191, 192, 201, 204, 244,
 283, 312; ~ geleneği 189, 201; ~
 nazariyesi 192; ~ teorisi 192
 İmam Gazâlî 275
 İmam Hadî 207
 imâmî devlet aristokrasi 197
 İmâmiyye 196, 201, 209, 210, 242, 243
 imam: ~ kavramı 196; ~'in gaybeti
 201; ~'in payı 203; ~'ların ilahî tayini
 196; ~lık makamı 191
 İmam Mehdî 203, 204, 209, 219, 348
 İmam Rızâ Türbesi Vakfı 199
 İmam Sâdık 198, 264
 İmam Zeyd 196
 İngiliz 44, 92, 213, 216, 228, 284; ~
 milleti 284; ~ Şiisi 228
 İran: ~ Anayasası 301; ~/Aryan
 kavramı 14; ~cılık 163, 286; ~ coğ-
 rafyası 14, 16, 76, 193, 312; ~'daki
 azınlıklar 271; ~'daki sol eğilimler
 318; ~ Demokrat Partisi 171; ~
 Devrimi 220, 221, 222, 223, 224, 327;
 ~ dil planlaması 182; ~ din tarihi 13;
 ~ felsefesi 272; ~ felsefi düşüncesi
 276; ~Irak Savaşı 221, 224, 230; ~
 İslam Cumhuriyeti 214, 251, 256,
 322; ~ İslam Devrimi 220, 261, 358;
 ~istik 176; ~i unsurlar 23; ~izm 309;

~'in kültürel sürekliliği 272; ~'in
 millî devleti 284; ~'in millî menfaati
 281; ~'in sürekliliği 278, 280; ~'in
 tarihsel akılcılığı 273; ~'in tarihsel
 sürekliliği 272; ~'in yaşam dünyası
 325; ~ kavramı 280; ~ kimliği 16,
 90, 155, 156, 157, 172, 291; ~ kökenli
 kavimler 292; ~ Komünist Partisi
 325, 327, 328, 337; ~ kültürü 93, 250,
 276, 286; ~ medeniyeti 14, 273; ~
 milleti 286, 290; ~ millî kimliği 312;
 ~ mitolojik tarihi 98; ~ Orta Çağ
 280; ~-Rus Savaşları 281, 282; ~
 şehinşahlığı 294; ~ siyasetnameleri
 275; ~ solu 318, 324, 333, 337, 338,
 340, 341, 342; ~ Sosyoloji Derneği
 305; ~ tarihi 277, 278, 281, 292, 333;
 ~ toplumu 317, 329; ~ Tudeh Partisi
 330; ~ ulus-devlet anlayışı 284;
 ~ ulus-devleti 174; ~-zemîn 271;
 ~-zemîn'in sürekliliği 271
 İranlı: ~/Aryan halkları 14; ~ aydın-
 lar 272, 287, 336, 355; ~ çiftçiler 329;
 ~ devrimciler 221; ~ entelektüeller
 264, 350; ~ halklar 15; ~ işçiler 337;
 ~ların millî bilinci 277; ~lık kimliği
 171; ~ milliyetçi aydınlar 272; ~
 Müslümanlar 257; ~ Poperciler 257;
 ~ solcu aktivistler 341; ~ sol gruplar
 333; ~ Yazarlar Birliği 338
 İranşehr 16, 24, 27, 28, 29, 30, 35,
 54, 63; ~i düşüncesi 272, 273, 295,
 303; ~i düşünürleri 307; ~i siyaset
 düşüncesi 271, 273, 284, 308
 İsa 26, 64, 70, 71, 72, 75
 işçi: ~ bilinci 337; ~ hareketi 341; ~
 sınıfı 279, 318, 323, 327, 343; ~ sınıfı
 323, 343
 İsfahan 134, 135, 137, 140, 147, 149,
 217; ~lı Zeyneddin Recayi 136
 İsfendiyâr 25, 100
 İskender 14, 17, 20, 21, 22, 24, 54, 98,
 144, 145, 274
 İslamcı: ~ İran 353, 357; ~ İran kimli-
 ği 353; ~lık 349; ~ sol 349
 İslam: ~ coğrafyası 194; ~ Cumhuri-
 yeti 190, 199, 214, 215, 226, 251, 256,

- 322, 331, 336, 358, 373, 374; ~ Devleti 226, 228; ~ Devrimi 220, 242, 257, 261, 281, 301, 351, 358, 373; ~ dininin yasaları 256; ~ dünyası 243; ~ fetihleri 14, 17, 29, 37, 38, 50, 59, 193; ~ geleneği 283, 370; ~ hilafeti 283; ~ ilahiyatı 37, 253; ~ İmparatorluğu 278, 297; ~'ın liberal yorumları 264; ~ kültürü 267, 276, 336; ~laşma süreci 38, 173; ~ mistisizmi 348, 349; ~ öğretileri 252; ~ öncesi 41, 75, 76, 90, 156, 157, 163, 170, 179, 183, 206, 275, 312, 321; ~ öncesi Pers kültürü 101; ~ Peygamberi 255, 258; ~ şeria-ti 226; ~ tarihi 151, 214, 336, 353
- İslâmî: ~ dönem 272, 274, 278; ~ ekoller 195; ~ gelenekler 96; ~ hareketler 217; ~ ilimler 113, 246; ~ inançlar 246; ~ isimler 185; ~ metinler 255; ~ mezhepler 190
- İsmâ'il 146, 198
- İsmâ'îli: ~ akımlar 201; ~ imamlar 208; ~ler 189, 198, 201; ~lik 199, 201, 208
- İsnâaşeriyye 189, 201, 202, 208, 218; ~ Şiileri 202
- İsrail 179, 219, 221, 224, 231, 232, 233, 234
- İşrâk: ~ düşüncesi 76, 278; ~ felsefesi 279
- İstahr 20
- İstanbul 102, 112, 115, 128, 129, 132, 155, 175, 271
- İznic Konsili 30
- ışık âlemi 73
- J
- Japon 352, 370
- Jön Türkler 115, 129
- Jünger, Ernst 350, 361
- Justinian 35
- K
- Kâbe 97, 134, 135, 136, 193
- Kaçarlar 161, 162, 175, 210, 212, 214, 215; ~ dönemi 161, 210, 212, 215; ~'ın çöküşü 183, 336
- Kâdisiye Savaşı 173
- Kadı Bağı 134
- Kadı Bayezid 142
- Kadı Murâdî 297, 298
- kadın: ~ aktivistler 341; ~ hakları 251
- Kafkasya 337
- el-Kaide 232
- Kambiz 294
- Kandehar 139
- Kandeharî 139, 140
- Kant, Immanuel 253
- Karaismailoğlu, Adnan 102
- Karakoyunlu Kara Mehmed 144
- Karakoyunlular 143
- Kara Yusuf 144, 145
- Karluk 102
- Kartir (Kerdir) 28, 29, 51, 58, 61, 64
- Kasaoya 59
- Kâşif'ül-gittâ' 211, 212
- Kasım Envar 143
- Kâsımî, Ahmed 330, 331, 332, 338
- Kaşkayca 157
- Katar 234
- Kavad, I. 32, 33
- Kavus 100
- kayansah 59
- Kazakistan 299
- Kedîver, Muhsin 228, 249, 264, 266, 267
- Kefalya 67
- kelam: ~ ekolü 243, 244; ~ ilmi 242
- Kelcender 139
- kelime-i tevhid 149
- Kelt 166
- kenizek 136
- Kerbela 192, 193, 196, 215, 231
- Kerekî 209, 212
- Kethüdâzâde Ârif Efendi 118, 127
- Keyânî Hanedanı 38, 42, 43
- Keyhüsrev 54, 99
- Keykubad 100
- Keysânî inanışı 198
- el-Khasai 62
- kilise kavramı 284
- Kıptice 64
- kış gündönümü 57
- Köln Kodeksi 67

koltuk dersleri 113
 Komünist Parti 223, 327, 343
 komünizm 217, 327
 Konfüçyüs 159
 Konstantin 30
 Körfez ülkeleri 233
 Koştı 47
 Kral Viştasp 38, 43, 47
 Ktesifon 63
 Kuddusi Ethem Efendi 115
 Kudüs: ~ günü 221; ~ meselesi 220; ~
 Ordusu 221
 Küfe 192, 193, 194, 195
 Kukathas, Chandran 302
 Kuleynî 202, 204
 Kültür: ~ Devrimi Komisyonu 257;
 ~el planlama 157; ~lerarası felsefe
 348, 370; ~ planlaması 155
 Kum 217, 250, 251, 253, 261, 262,
 264, 339; ~ İlim Havzası 217, 339; ~
 medreseleri 264
 el-Kummî 204, 207
 Kur'an: ~ antropolojisi 266; ~ araş-
 tırmaları 257; ~'in nüzulü 207; ~'in
 yapısı 242; ~ metni 256
 kurban bayramı 96
 Kürtçe 157, 181, 184, 278
 kuşluk dersleri 113
 Kusti 56
 Kutub, Seyyid 228
 Kuzey: ~ Afrika 14, 60, 194; ~ Karoli-
 na 265; ~ Tahran Farsçası 161
 Kymlicka, Will 302

L

lebenswelt 325
 leksikal morfoloji 179
 Lenin 319, 324, 337; ~ist 319, 333, 342,
 343; ~izm 319
 liberal: ~ adalet 308; ~ düşünürler
 304; ~ filozoflar 304; ~izm 272, 302,
 305, 306, 311; ~ler 304; ~ meşruiyet
 304
 lingua: ~ franca 166; ~ turcica age-
 mica 174
 Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi
 Okulu 353

Lorca 157
 Lübnan 208, 221, 222, 223, 224, 225,
 231, 234

M

maddi planlama 173
 Magdag (vaftizci/Sabii) 28
 Magi 22, 41
 Magu-pati 22, 41
 Mahmud Abad 142
 Mahmud Efsâr 92
 Mahmûd Gaznevî 300
 Mahmud, II. 113, 118, 126
 Mahmud Rasadî 148
 Mahmud Raşenânî 137
 Mahrumlar Hareketi 223
 Maidiöimânha Spitama 42
 Maidyairyâ 57
 Maidyoişam 57
 Maidyoizaremaya 57
 Mainyu 43, 45, 48, 50
 Maitreya 64
 Mâlikî 225, 232
 manevi keşf 241
 Mani 26, 27, 28, 29, 60, 61, 62, 63, 64,
 66, 67, 68, 71, 72, 74, 75, 76
 manichaeus 61
 Maniheist 26, 27, 28, 60, 61, 62, 64,
 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76; ~
 cemaat yapılanması 73; ~ edebiyat
 27; ~ eskatoloji 75; ~ kozmogoni 68;
 ~ler 27, 61, 63, 65, 66, 74, 76
 Maniheizm 13, 27, 28, 29, 31, 37, 38,
 50, 60, 63, 64, 65, 66, 73, 75
 el-Mansûr 197
 Maocu 337, 338
 Mardinu 62
 Marduk tapınağı 17
 Mar İshak Sinodu 31
 Marksçı düşünce 323
 Marksist 333, 343; ~ düşünce 319; ~
 ideoloji 251; ~-Leninist ideoloji 342
 Marksizm 330
 Marx 279, 319, 323, 324, 328, 333, 343
 Massignon, Louis 359
 masum imam 202, 203, 212, 218
 materyalist felsefe 251

- Mâturîdiyye 242, 243, 244
 Maveraünnehir 210, 243
 Mazenderan 101, 134, 195; ~ca 157
 Mazda tapıcısı 24, 39
 mazdayesn 39
 Mazdek 31, 32, 33, 34, 35, 307
 Meâd 244
 Meclisi 207, 209
 Mecûsi: ~ ahlak anlayışı 55; ~ din adamları 22, 29, 31, 32, 34; ~ düalist teoloji 37; ~ düşüncesi 38; ~ etiği 55; ~ geleneği 13, 28, 31, 36, 40, 51, 52, 55, 56, 58; ~ler 40; ~lik 13, 22, 27, 29, 37, 38, 43, 60, 61, 75; ~ ruhban sınıfı 33, 50; ~ teolojisi 55
 Medain 63
 Med hanedanlığı 17
 Medine 195, 197, 207
 Medyoşam 57
 Medyozarm 57
 Mehdi 146, 147, 151, 157, 201, 202, 203, 204, 209, 210, 212, 219, 222, 224, 232, 250, 320, 348; ~lik iddiası 147; ~ Ordusu 232; ~ci ayaklanmalar 199
 Mehdi Bâzergân 250
 Mehdi Kerrûbi 233
 Mehmed Reşad 126, 129
 Mehmed Tahir Nadi 118
 Mehmed, V. 126
 Mehmet Âkif 122, 124, 125
 Mekke 193
 Melikiyân, Mustafa 249, 261, 263, 264, 309
 Me'mûn 195, 198, 199
 Menat putu 103
 menog (manevi) 51, 55
 Menuçihri 102
 Merv 36, 195, 251, 353
 Meşhed 134, 250
 Mesih 72, 75, 146
 Meşrutiyet 120, 161, 162, 171, 175, 186, 214, 215, 218, 249, 277, 279, 281, 282, 301, 319, 328, 339, 340; ~ hareketi 282
 Mes'ûdi 279
 Metindefteri, Ahmed 168
 Mevâli 194, 204, 205, 207
 Mevlânâ 112, 120, 121, 124, 125, 126, 128, 134, 135, 143, 152, 225, 257
 Mevlânâ Abdülhamid 225
 Mevlânâ Maruf Hattat 143
 Meymendi, Ahmed 95
 Meymendi, Hasan 104
 Mezopotamya 60, 62, 65, 194
 Mgoşa 41
 Midhat Paşa 129
 Mihrican Festivali 20
 Mihrihan 96, 97
 millet kavramı 287
 milli: ~ devlet 283, 286, 289, 312; ~ dil 278, 299, 301, 305, 313; ~ Eğitim Bakanlığı 171; ~-felsefî tarih 277; ~ kimlik bilinci 89; ~ mantık 284; ~ maslahat 281; ~ Meclis 218; ~ menfaat 301, 311
 milliyetçi düşünceler 342; ~lik 90, 205, 271, 272, 284, 286, 287, 291, 309
 Miranşah 139, 141, 142, 144
 Mir Hüseyin Müsevi 233
 Mirsepasi, Ali 351
 Mirza Feth Ali Ahundzâde 250
 Mirza İskender 144
 Mithra 20, 22, 23, 47, 49, 56, 58
 Mithradates 22
 Mısır 14, 17, 38, 129, 201, 206, 214, 217, 221, 234, 294, 295
 mobed 41
 modern: ~ meritokrasi 336; ~ milliyetçilik 312; ~ siyaset bilimi 285, 286; ~ sınıf anlayışı 318
 Moğol 61, 65, 112, 183, 207, 236, 273, 274, 276, 280; ~ istilası 61, 112; ~lar 65, 208, 309; ~lar dönemi 208; ~ saldırıları 207, 273, 276, 280
 Moğu 41
 Molla Ahmed Nerâki 211, 212
 Molla Câmî 111, 112, 118, 119, 123, 124, 126, 129
 Molla Hâdi Sebzivârî 251
 Molla Sadrâ 250, 257, 357, 360
 movbed 22, 41
 Muallim Nâci 121, 123, 125
 Muâviye 191, 192
 müctehid 149

- Müeyyed, Ali 140
 Müfid Üniversitesi 265
 Muhammed Ali Cinnah 222
 Muhammed el-Bâkır 195, 196
 Muhammed b. Hanefiyye 193
 Muhammed Cevâd 199
 Muhammed Debir Siyakî 94
 Muhammed Bâkır el-Sadr 223, 230
 Hz. Muhammed 134, 147, 241, 259, 260, 263
 Muhammed Mehdi Şemseddin 222
 Muhammed Mursî 234
 Muhammed Rıza Pehlevî 216
 Muhammed Semerri 203
 Muhammed Takî Misbah Yazdî 261
 Muhyiddin-i Â'râbî 124, 151
 Muizzî 111
 Mukteda es-Sadr 225, 232
 münevverü'l-fikir 334
 Murad Molla 121, 127
 Murad, V. 126
 Musaddık 216, 332, 337, 340
 Müslüman: ~ âlimler 241; ~ Araplar 206; ~ aydın 367, 373; ~ din adamları 250; ~ düşünürler 246, 369; ~ İnan teosofisi 350; ~ komutanlar 102
 Musta'liyye 201
 Mutahharî, Murtaza 248, 250, 251, 267
 Mu'tezile 242, 243, 244, 245; ~ Kelâmı 243
 Mu'tezilî: ~ fikirler 243; ~ler 204, 243
 Muzafferiler 143
 Muzafferî Şah Şüca 138
- N
- Nafeci 135
 Nakşî 127, 129; ~ler 129
 Nâme-i Tansar 25, 306, 307, 308
 Napolyon: ~ İmparatorluğu 294; ~ savaşları 303
 Naraki, İhsan 355
 Naserian etiği 357
 Nasiruddîn Tûsî 207, 260, 357
 Nasranî Hristiyanlar 28
 Nasr, Seyyid Hüseyin 360
 Nasrullah Münşi 274
 nass 189, 241, 244
 Navjote 56
 Naziler 294
 Necef 202, 212, 215, 217, 220, 223, 224, 230, 235
 Necmeddin-i Dâye 278
 negatif-batılılaşma 358
 Nesîmî 141, 145, 146
 Nevâî, Ali Şîr 126
 Nevruz 57, 96, 169
 Nevşehirli Damat İbrahim Paşa 125
 Nevvâb Safevî 217
 Nietzsche 347, 348
 Nişabur 199
 niyayiş 56
 Nizâmî 111, 176
 Nizâmülmülk 272, 273, 274, 275, 307
 Nizâriyye 201
 Nog Roz 57
 nübüvvet 242, 244
 nur 356
 Nuruosmaniye 114
 nur-zulmet 32, 71
 Nusaybin 26, 30
 Nusayrî gruplar 234
 Nusayrîler 234
- O
- Oğuzca 102
 Ohrmazd 28, 50, 51, 53
 Ohrmizdby 68
 Oksident 348, 349, 356, 357, 362, 363, 364, 365, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374
 oksidentalizm türleri 349, 350
 Oksitanca 167
 Olcaytu 207
 Omidsalâr, Mahmud 91
 On İki İmam: ~ Şiası 189; ~ Şiîleri 200, 203; ~ Şiîliği 199, 202, 209, 210, 211; ~cılık 204, 234
 Ontolojik oksidentalizm 349
 Ordubihîşt 52
 Orient 362
 Orta Asya 60, 61, 65, 150
 oryantizm 349
 Osmân b. Said 200

- Hz. Osman 207
 Osmanlı 111, 112, 113, 114, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 130, 145, 175, 209, 210, 211, 214, 215, 216, 281; ~ devri 111, 113; ~'nın kuruluş devirleri 112; ~ ordusu 209; ~ Türkleri 281
 Osman Selahaddin Dede 129
- Ö
 öğüt edebiyatı 36
 Ömer Hayyâm 176
 Hz. Ömer 173, 207
 Özbek 210
 Özbekistan 186
 özcü: ~ düşünürler 280, 286; ~ler 287; ~ milliyetçilik 271, 309; ~ tabiatçılık 290
 özfarsça 171, 175, 179; ~laştırılmak 178
 Özkırmılı, Umut 287
- P
 Pabag/Papak 20
 Paitişhahya 57
 Pakistan 222
 Pan: ~-İranist 157; ~-İslamist 157
 Paraklit 64
 Parsi 38, 40
 Part: ~ alfabesi 21; ~ bölgeleri 22; ~ça 15, 64; ~ dönemi 22; ~ hâkimiyeti 14; ~ kralları 22; ~lar 14, 24; ~ sikkeleri 21
 Pehlevice 15, 28, 35, 64, 66, 170, 274
 Pehlevî dönemi 168, 178, 217, 218
 Pehlevizm 163
 perestan 40
 Perry 182
 Pers: ~/Akamenid İmparatorluğu 16, 42; ~ dönemi 20; ~ güneş takvimi 169; ~ hikmeti 36; ~ Hristiyanları 30; ~ imparatorları 17; ~ İmparatorluğu 16, 17, 18, 20, 23, 24, 25, 42, 75, 294; ~/İran medeniyeti 14; ~ kralları 206; ~ kültürü 101; ~ medeniyeti 13, 14, 76; ~ mitolojisi 90
 Persepolis 17, 310
 Persia 163, 183
- Hz. Peygamber 190, 191, 193, 199, 219, 227, 241, 244, 283; ~'in vefatı 190, 241; ~ Tıbbî 260
 politeizm 22
 Popper, Karl 257, 302, 303, 304, 305, 358, 373
 Pragmateia 66
 proletarya 319, 323, 324; ~ bilinci 324; ~ devrimi 319; ~ diktatörlüğü 319; ~ gerçekliği 324
 Provens 166
 Prusya 302, 303, 313
- R
 Rahner, Karl 253
 Ramşar 31
 Rapitvin 56
 Raşnu 58
 Rawls, John 304, 308
 reâyâ 325, 327
 rec'at 198
 reenkarnasyon 73, 74
 Rehberlik makamı 227
 rejim referandumu 226
 Rey 170
 Ridde olayları 191
 Rıza Dâverî 276, 348, 352, 355, 361
 Rıza Şah 90, 161, 162, 163, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 186, 216, 289, 337, 341
 Rıza Tevfik 120
 Roma 21, 22, 23, 26, 29, 30, 79, 81, 284, 332, 352; ~-Germen İmparatorluğu 284
 rönesans 320, 373
 Ruhani, Hasan 299
 rüşenfikr-i dinî 248
 Rüstem 98, 99, 100, 102, 104, 105, 157, 206
 Rüstemdâri, Ahmed 142
 rüyetullah 242, 245
- S
 Sabilik 60
 Saddam 221, 230, 232

- Sa'dî 111, 112, 115, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 129, 169, 321, 322, 324, 327, 330, 331, 343
- Şâdmân 352, 353, 354, 355, 356, 371
- Safevî: ~ dergâhu 208; ~ Devleti 112, 199, 210, 280; ~ dönemi 207, 281; ~ hanedanı 210; ~ler 40, 145, 174, 208, 209, 210; ~ler dönemi 145, 174; ~ Şiîliği 218; ~ yönetiminin meşruluğu 209
- sahabe 227
- Şâhburagân 27, 63, 66, 67
- Sâib-i Tebrîzî 111
- Said, Edward 349
- Said Nefisi 168
- es-Sakafî 193
- sâl-i acem 95
- Sâmâniler 300
- Saoşyant 59
- Sâsânî: ~ ailesi 25; ~ coğrafyası 54; ~ devlet anlayışı 25; ~ Devleti 24, 25, 26, 29, 38, 50, 63; ~ dinî anlayışı 33; ~ dinî edebiyatı 51; ~ dönemi 31, 42, 48, 49, 50, 53, 206, 274; ~ dönemi Hüdaynâmeleri 274; ~ gelenekleri 205; ~ hâkimiyeti 54; ~ Hükümdarı 98; ~ İmparatorluğu 13, 14, 23, 24, 34, 274, 280, 283; ~ler 14, 15, 16, 17, 20, 23, 24, 29, 31, 39, 40, 42, 46, 47, 50, 54, 55, 57, 58, 75, 206; ~ ordusu 206; ~ tarihi 25, 26, 28; ~ yönetimi 194
- Savak 340
- Sâzmân-i Perverîş-i Efkâr 158, 168, 170, 176
- Seçici etno-sembolcülük 291
- seçkin sınıfı 72, 74
- Sedat, Enver 221
- sede 96
- sein 347
- seinde 347
- seinsfrage 347
- seinsvergessenheit 347, 357
- Selçuklu 111, 278, 300; ~lar 96, 111, 112
- Selevkos/Selevkid yönetimleri 21
- Selim, III. 126
- Semer kand 134, 140, 141
- Semirom 134
- Seyf, Ahmed 329
- Seyfeddin el-Âmidî 244
- seyr-i süluk 123, 149
- Seyyid Cemâl 358
- Seyyid Ebu'l-Hasan İsfahânî 217
- Seyyid Haşim 137
- Seyyid Haydar Âmulî 275
- Seyyid İshak 135
- Seyyid Muhammed Sâdık Sadr 225
- Seyyid Şerif Cürcânî 244
- Sheehan, Thomas 361
- sirozah 56
- Sistân 93, 101
- Sistânî 89, 93, 111, 224, 225
- Siyahkel 332
- siyah sancaklılar 197
- sol: ~ düşünce 318; ~ entelektüeller 318; ~ hareket 341; ~ İslamcı akımlar 218; ~ partiler 333, 334; ~ teori 343; ~un eylem kapsamı 318; ~un tarihi 318
- sömürü 321, 329, 330, 344
- Sorbonne Üniversitesi 276
- sosyal demokrasi 319
- sosyalist: ~ bilinç 323; ~ devrim 323; ~ devrim 323
- sosyalizm 324, 338, 343
- Sovyet: ~ ideolojisi 341; ~ler 217, 331, 334, 337, 341; ~ler Birliği 217, 331, 334, 337, 341
- soyadı kanunu 170
- Spengler, Oswald 361, 371
- Spenta Mainyu 43, 45
- Sraoşa 58
- Stalin 319, 337
- standart dil 185
- statü: ~ farklılığı 321; ~ planlaması 182
- Sterblichkeit 360
- Sudreh Puşi 47, 56
- Sühreverdi 121, 260, 278, 350, 359, 360
- Süleyman b. Surad el-Huzâî 193
- Süleymaniye 114
- Sultan Abdülaziz 118, 127, 128, 129

- Sultan Abdülhamid 216
 Sultan Abdülmecid 126, 127
 Sultan Hüseyin 119, 138
 Sultan Mahmud 91, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108
 Sultan Mesud 102, 103, 104, 106
 Sultan Muhammed 102
 Sultan Üveys 137, 138
 Sümenat'ın fethi 103
 Sünbülzâde Vehbi 115
 Sünnî: ~ hilafet 202; ~ kelim ekolleri 242; ~lik 130; ~ örgütler 232; ~ Osmanlılar 174
 Suriye 21, 222, 231, 233, 234, 235, 301
 Surûş, Abdülkerim 228, 229, 248, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 267, 350, 358, 364, 367, 369, 373
 Süryanice 28, 41
- Ş
- Şabran 142
 Şâfî'i 148, 208
 Şah Abbâs 281
 Şahidi 113
 Şah İsmâil 208, 209, 300
 Şah Tahmasb dönemi 210
 Şahlık dönemi 168
 Şahruh 143, 144, 145
 Şam 193, 196, 205
 Şamlu 209
 Şaman (Budist) 28
 Şapur, I. 15, 16, 26, 27, 60, 63, 66, 67, 76
 Şapur, II. 29, 30, 31
 Şârih Südi 118
 Şâyegân, Dâryûş 296, 355, 360
 Şebüsteri 111, 112, 120, 132, 249, 253, 254, 255, 256, 267, 269
 Şehid Behêştî Üniversitesi 265
 Şehriyârân-ı İrân-Zemîn 94
 Şemseddin Sami 121
 Şeriatî, Ali 217, 218, 220, 249, 250, 373
 Şeriat: ~ merkezci âlimler 275; ~ merkezçilik 275
 şer'î: ~ bilgi kaynağı 211; ~ konular 203
 Şeyh Abdülkerim Hâirî 217
 Şeyh Cüneyd 208
 Şeyh Hür el-Âmilî 202
 Şeyh İbrahim 142, 143
 Şeyh Müfid 202, 204
 Şeyh Necatî Efendi 128
 Şeyh Sadûk 193, 204
 Şeyh Safiyyüddîn 208
 Şeyh Tûsî 203
 Şeyhülislam Akşehirlî Hasan Fehmî Efendi 128
 Şeyhü'l-İşrâk 278
 Şeyh Vasfî 128
 Şeyh Sadûk 202
 Şia 190, 191, 244, 245, 283, 312, 320; ~ İmâmet düşüncesi 283; ~ İmâmet teorisi 191
 Şî'atü'l-Âli 190
 Şî 190; ~ aktivistler 202; ~ âlimler 203; ~ Büveyhoğulları 202; ~ entelektüeller 228; ~ fıkıh düşüncesi 227; ~ fırkalar 202; ~ geleneği 207; ~ hareketler 232; ~ Hilali 222, 232; ~ ilim havzaları 226; ~ ilimler havzası 230; ~ İmâmiyye kelâmı 242; ~ İslam 268, 348; ~ Kelamcılar 267; ~ kelâm düşüncesi 242; ~ kelâmı 242; ~ler 148, 151, 190, 191, 196, 198, 215, 222, 223, 230, 231, 232, 235, 245; ~leştirmek 208; ~liğin doğuşu 189; ~liğin geçirdiği evreler 190; ~liğin tarihi 199; ~lik 115, 130, 155, 157, 189, 195, 198, 201, 202, 207, 208, 215, 216, 218, 220, 222, 230, 232, 241, 320; ~ medreseleri 249; ~ mezhebi 207; ~ mezhepler 196, 201; ~ partiler 231, 232; ~ ritüeller 232; ~ Safevî Devleti 112; ~ siyasi düşünce geleneği 192; ~ siyasi düşüncesi 189, 195, 235; ~ siyasi hareketi 201; ~ tarihi 192; ~ ulemâ 202, 203, 210, 211, 212, 216; ~ vezirler 207
 Şîrâzi: ~ akımı 227; ~ler 226, 227, 228
 Şirvanşahlar Devleti 142
 Şuûbî: ~ hareketi 207; ~ler 206; ~ şairler 206; ~yecî 174; ~yye 204, 205, 206; ~ zihniyet 206

T

Tabâtabâi 250, 253, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 311, 312, 359; ~'nin felsefî üslubu 306; ~'nin İranşehri düşüncesi 280; ~'nin İranşehri projesi 302; ~'nin katı devletçiliği 313; ~'nin özcülüğü 290, 293
 Taberî 279
 Taberistan 201
 Tacikistan 186
 Tahran 161, 169, 181, 185, 221, 233, 234, 235, 251, 253, 256, 262, 290, 306, 347, 350, 352, 353, 356, 359, 374; ~ ağzı 185; ~ Belediyesi 181; ~ Üniversitesi 169, 251, 290, 306
 Taht-ı Cemşid 17, 19, 170
 takiyye 198, 245
 taklit mercii 217, 223, 224
 Talas 102
 Talişçe 157
 Tanrı 17, 18, 28, 74, 254, 255, 256, 258, 322, 349, 362, 364; ~ Marduk 18; ~'nun anlamı 258; ~ Ohrmazd 28; ~ Ra 17; ~ Yahve 18
 Tansar (Tosar) 25, 26, 28, 29, 306, 307, 308
 Tanzimat 113, 114
 tasavvuf: ~ düşüncesi 279; ~î akımlar 208; ~î rumuzlar 121
 Tatca 157
 Taylor, Charles 288, 302
 Teberra 245
 Tebriz 134, 135, 137, 138, 139, 144, 147, 149, 151, 209
 Teişpes 16
 teolojik oksidentalizm 350, 374
 Terbiyet-i Müderris Üniversitesi 265
 tersten oryantalizm 277
 tevella 245
 tevhid 149, 242, 244, 251; ~-i Ef'âl 244; ~-i İbadet 244; ~-i Sıfat 244; ~-i tedrisat 180; ~-i Zât 244
 Tevvâbin hareketi 193
 Tillich, Paul 253

Timur 138, 139, 140, 141, 143, 147, 150, 151, 309
 Timurleng 140, 141
 Timurular 138, 139
 Tıbb-ı Nebevi 260
 Tudeh Partisi 251, 330, 332, 333, 334, 337, 338, 340
 Tunus 233
 Turan 100, 120
 Turfan: ~ bölgesi 65; ~ metinleri 65
 Türk 89, 92, 94, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 112, 115, 116, 117, 123, 126, 127, 130, 171, 172, 174, 184, 208, 273, 278, 283, 284, 295, 299, 300; ~ dili 130, 174, 184; ~ gulamları 273, 300; ~ hanedanı 111, 130, 208; ~ sultanları 295; ~ler 102, 105, 106, 107, 112, 299; ~lerin galibiyeti 273; ~lerin hâkimiyeti 276; ~lerin İslamlaşma süreci 111; ~çe 102, 112, 113, 157, 171, 174, 175, 181, 183, 184, 185, 278, 300
 Türkân-ı Hisârî 105
 Türkistanlı 299
 Türkiye 92, 164, 171, 179, 215, 216, 217, 219, 233, 234, 299, 300, 304; ~ Türkçesi 304
 Türkmen 102, 143, 209; ~ce 157; ~ler 112
 Türkmençay anlaşması 211

U

Uluğ Bey 143
 ulu'l-emr 219
 ulusal: ~ benlik 166; ~ devlet 165; ~ dil 165, 166, 167; ~ kimlik 155, 157, 165, 168; ~ kimlik inşası 156, 158, 161, 162, 170, 171; ~ kültür 166
 Unsurü'l-Meâlî 274, 275
 Urfa 26
 Uşahin 56
 Uşedar 59
 Uşedarmah 59
 Uştra 39
 Usûlî ekolü 211
 Usûliyye 211
 Uygurlar 65
 Uzerin 56

Ü

ümmet kavramı 283, 284
üst dil kurumları 160

V

vahdet-i vücud 120
Vahid Behbehâni 211
vahiy 246, 255, 256, 257, 259, 260
Varlık 347; ~'ın unutulmuşluğu 347, 348, 352; ~ problemi 348; ~ sorunu 347
Vâsıl b. 'Atâ 243
Vehbi 113, 115
Vehdînan 40
Vehhâbiler 212
Vekili, Şervîn 292
velâyet 198, 208, 320, 322
Velâyet-i Fakîh 190, 200, 212, 213, 218, 219, 220, 221, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 261, 265, 267, 322
Veli-yi Fakih 229
Vendidad 22, 46, 47, 55, 56, 58
Verethraghna 23
vermitteln 330
Vermittlung 318, 330, 338
Vezir Meymendi 99
Videvdât (Vendidad) 22, 46, 47, 55
Visperad 46, 47
Viştasp 38, 42, 43, 47, 54
Viyana 127
Vologeses, I. 22
Weber, Max 335, 368
Weltanschauung 361
westoxificated 348
Wittgenstein 159, 264
Xwastvanift 67

Y

Yağcı, Şerife 101
Yahudi 18, 28, 35, 69, 171, 181
Yahya Kemal 126
Yakup b. Leys 299
Yavuz Sultan Selim 209
Yema Xvafena 45
Yemen 222, 234
Yenikapı Mevlevihanesi 129

Yeni Kelam 241, 242, 245, 247, 248, 249, 250, 252, 266

Yeşil Hareket 233

Yesna 39, 44, 45, 46, 47, 52

Yeşt 18, 20, 46, 47, 49

Yezd 134, 137, 149, 356

Yezdigird, I. 30, 31

Yezdigird, III. 36

Yezîd 191, 192, 193

Yima/Cemşid 54

Yinanç, Mükrimin Halil 112

yıldız tapıcısı 39

Yunan 14, 21, 22, 39, 194, 206, 242,

254, 275, 321, 352, 357, 372

Yunanistan 162, 365

Yunanzede 357

yurtluk sistemi 329

Z

Zabul 101

Zabulistan 100

Zaddik(q) 28, 61

Zâhidiye 208

Zarath 39

Zend 15, 21, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,

49, 50, 53, 54, 57, 59; ~ig 28, 31, 34,

61; ~ literatürü 15, 36; ~ metinleri

21, 31, 37, 59

zenofobi 277

Zerdüşt 15, 16, 18, 19, 26, 37, 38, 39,

40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49,

50, 51, 52, 53, 54, 55, 59, 72; ~i 39,

169, 171, 206; ~lik 37, 39, 295; ~i

ulemâ sınıfı 206; ~ün öğretisi 15,

38, 52

Zeus 23

Zeyd b. Ali 196

Zeydi 202, 204, 234; ~ler 189, 196, 234

Zeydiyye 243

Zeynelâbidîn 192, 193, 195

Hz. Zeynep 193

Zibâkelâm, Sâdık 292, 309

Ziyâ Paşa 115, 120, 121, 122, 123, 125

Zoroaster 39

Zoroastrian(ism) 39